

DERLEME YAZILAR

Orhan YILMAZ

Sağlık Bilimleri alanında çalışanların ürünleri Süreli yayınlarda değişik şekillerde ortaya çıkarlar. Süreli yayına ulaşan çalışma editör, yayın kurulu ve özellikle danışmanlar tarafından denetlenerek, düzeltilerek kalitesi artırılarak günışığına çıkarılır ve ilgisine ulaştırılırlar. Bunlar genellikle deneysel çalışma, araştırma, olgu sunumu, teknik not, kısa not, derleme, editöre mektup ve benzeri şekillerde olmaktadır. Süreli yayınlara gönderilecek yazılar yazarların genellikle eğitimleri sırasında edindikleri deneyimler doğrultusunda yazdıkları şekilde oluşurlar. Bu şekil farklılıklarını azaltmak için Uluslar arası Sağlık Dergileri Editörleri Kurulu 1978 den bu yana Biyomedikal dergilere gönderilecek yazılarda aranan ortak koşulları belirleyerek sağlık yayıncılığına önemli katkılarda bulunmaktadır. Yine Dünya Sağlık Editörleri Birliği' de editör ve danışmanlara işlevleri sırasında uyacakları kuralları kolaylaştırıcı olmazsa olmazları konusunda çalışmalar yapmaktadırlar.

Ulusal ve Uluslar arası alanda bu gelişmelere karşın süreli yayınlardaki yazı tiplerinden Derlemeler konusunda ortak davranışa ve standardizasyona yol açacak kurallar ne yazık ki bulunmamaktadır. Bu yazının konusu Sağlık Bilimleri Süreli yayınlarındaki Derlemeler ve bunların yazımından okuyucuya ulaşmasına kadar geçen süreç olacaktır.

Derleme tanımı

Sağlık alanındaki süreli yayınların yazım ve değerlendirmeleri ile ilgili standardizasyonun sağlanması için ulusal ve uluslar arası kuruluşlar çalışmalarda bulunmakta ve kurallar, kriterler yayınlamaktadırlar. Ancak derleme yazımı ile ilgili açık ve net yazılı kurallar bulunmamakta, daha çok dergi editörlerinin davranışları belirleyici olmaktadır. Genel kabul görmüş bakışa göre derleme yazıları ;Bilimsel dergilerde yayınlanmış bilimsel yazıların, çalışmaların veya güncel gelişmelerin belirtilen konuda yoğun çalışmaları bulunan deneyimli yazarlarca yapılan bir sentezi, yorumu ve durum değerlendirmesidir. Derleme yazıları yine yazılı bir kuralı olmaksızın çeşitli şekillerde oluşabilir :* Tarihsel süreç derlemeleri, belli bir konunun tarihsel süreç içinde nasıl geliştiğini ve konuda açılımlara yol açan yöntem, çalışma ve gelişmeleri açıklayan sentez eden yazılardır.

* Durum değerlendirme derlemeleri, bir konuda oluşmuş yenilikleri veya gelişmeleri bulunan konum ve durum içinde değerlendirip sentezleyen derlemelerdir.* İki veya daha fazla farklı yöntem ve bakış açısı için sentezleme derlemeleri

* Gözden geçirme derlemeleri, bir konu hakkında geçmişin ışığı altında günümüzde bulunan durumu anlatan derlemeler,

* Bir konuda oluşan yeni gelişmeleri veya gelişmeyi daha önce uygulanan yöntemlerle karşılaştıran derlemler..

Doç. Dr. Orhan YILMAZ

TÜRK TIP DİZİNİ Kurul Başkanı, KBB-Forum editörü, Türk Geriatri Dergisi Ed. Yrd.

S.B.Dışkapı Yıldırım Beyazıt E.A.H. KBB Kliniği – ANKARA orhan@kbb-bbc.org

Derleme yazımı

Derlemeler, standart yazı şekliinden farklıdır. Yazı yazmanın evrensel formatı IMRAD bunlarda uygulanmaz.

Ana hatlarıyla giriş bölümü daha geniştir. Amacı ve yazı gerekçesini açıklar.Yöntem ve geçler bölümü bulunmaz.

Bulgular kısmı bulunmaz.

Tartışma kısmı yine geniş tutulacak ve kişisel deneyimler doğrultusunda aynı konuda yapılmış çalışmalar ve onların sentezi yapılacaktır.

Sonuç anlamında bir yorum ve değerlendirme paragrafı bulunmalıdır.

Kaynaklar ise tüm yazılara göre daha fazla sayıda olacaktır. Ancak mutlaka yazarın kendi çalışmalarını da bulunacaktır.

Derleme de yazar veya yazarlar sorumluluğu

Bir derleme yazısının yazım tekniğinden çok yazım amacı önemli olmaktadır. Öncelikle yazı isteği bir editörden gelmiş ise (davetli yazı) bu davet konu ile birlikte yapılmış demektir. Bu durum ise yazarın belirtilen konuda derginin coğrafyasında değerli, önemli ama en önemlisi o konuda çalışmalar yapan ve yayınları olan, konunun ne yilerinden biri olduğu için yapılmış olduğu için yazara büyük sorumluluk vermektedir. Böylece yazarın omzuna verilen yük daha ağır olmaktadır. Böyle bir durumda yazar kendisini bu konuda hazır veya yeterince donanımlı saymıyor ise editörün davet mektubuna kibar bir anlatımla teşekkür edip yapamayacağını bildirmelidir.

Yazar eğer kabul ediyorsa hemen kendine bir çalışma planı yapıp ana taslağı ve olası süreyi editöre bildirmelidir. Böyle bir davette editörün süre kısıtlaması (ama özellikle çok kısa bir süre vermesi) uygun olmayacaktır. Ancak eğer dergi için sayfa sorunu olacaksa kibar bir dille üst sayfa sınırı verilebilir. Yazar çalışmasında kendi deneyimlerinin ve okuduklarının ışığında çalışmasını hazırlarken, konu hakkındaki tarihsel gelişim, farklı düşünce ve uygulamaları, özellikle son yıllardaki gelişme ve çalışmaları (bunlar öncelikle bulunduğu kurum, ülke ve sonra tüm dünyayı kapsayacak şekilde olmalıdır) herhangi tartışmaya yer bırakmayacak tarafsızlık ve eşitlik ölçüsünde gözden geçirip yer vermelidir. Özellikle aynı konuda çalışmalar yapan (bilimsel rakip) kişi ve kurumların çalışmalarını yok saymak bilimsel bir davranış olmayacaktır. Yazar davet aldığı süreli yayının yazım şeklini ve kaynak gösterim şekline uymak durumundadır.

Derleme yazımı için bir davet yok ise, yazar kendisini derleme yazmaya yetkin buluyor ise bu durumda hazırladığı çalışmayı süreli yayına göndermeden çok iyi değerlendirmelidir. Hazırladığı çalışma mutlaka derginin ilgi alanı ve yazım kurallarına uyumlu olmalıdır. Son birkaç yıl içinde benzer bir derleme yayınlamadığını net olarak bilmelidir. Bazı dergiler ve editörler bu konuda daha duyarlı olabileceklerdir. Yazar bu çalışmasını dergi editörüne uygun bir dille yazılmış üst yazı ile göndermelidir. En önemlisi de yazıyı gönderdikten sonra editörün (kibarca yazılmış) red yazısına kendini hazırlamalı ve olayı onur sorunu yapmamayı bilmelidir.

Derlemede yazar sayısı

Derlemelerin önemli görülmesi gereken veya dikkat edilmesi gereken kısmı ise yazar sayısıdır. Derleme daveti almış bir yazar yazısına hangi nedenle olursa olsun isim eklememelidir. Özellikle tek yazarlı derlemelerin yer aldığı dergilerde bu önemlidir. Başka isimler eklemeniz en azından etik bir davranış olmaz. Ancak bir gurup, bir klinik veya bir laboratuvar takımı ise mutlaka editöre uygun bir yazı ile bildirerek olur alınmalıdır. Bazen yazı hazırlanma aşamasında

veya çalışmaların derlenmesi aşamasında yada çalışma bir gurubun ortak çalışması ile ortaya çıkıyorsa bu durumda birkaç isimli bir derleme olabilecektir. Ancak yine de editörün yazı hazırlanmadan konudan haberi olmalıdır.

Davetli olmayan derleme yazılarında da derleme yazısı mantığı içinde yazar sayısı olabildiğince tek olmalıdır. Ancak yukarıda belirtilen zorunluluklar durumunda yazar sayısı artabilir.

Yazarlar konusunda en dikkat çeken tartışma göreceli deneyimsiz yazar veya yazarların derleme yazısında isimlerinin bulunmasıdır. Özellikle asistanlık veya uzmanlık öğrenimi sırasında derleme yazısı yazmak normal olmayan bir davranıştır ki her editörü haklı olarak asistan semineri olduğu varsayımına yönlendirir.

Derlemenin yayına dönüşümü

Derleme yazısı sürelî yayına veya editöre ulaştınca neler olur. Eğer yazı davetli olarak istenmiş ise yazı sadece derginin yazım koşullarına uygunluk açısından değerlendirilir. Kaynak gösterimi veya şekil ve tablo uygunluğu gibi teknik konularda denetlenebilir ve yapılacak her türlü değişiklik uygun bir yazı ile yazara bildirilmelidir. Davet edilerek derleme istenmiş ise yazıyı danışman incelemesine göndermek pek rastlanmayan bir editöryel bir işlem olmalıdır.

Ancak yazı davetli olmayan derleme yazısı ise derginin genel işleyişi doğrultusunda danışman değerlendirmesine gönderilmelidir. Beklenen yaklaşım (ki bu tüm yazılar için geçerli olmalıdır) derlemenin en azından yazar kadar deneyim ve konuyla ilgili danışmanlarca değerlendirilmesidir.

Her ne kadar davetli derleme danışman değerlendirmesine gönderilmiyorsa da editör veya yayın kurulunca yapılan inceleme yazı hakkında kuşku içeriyor veya etik dışı durumlar gözleniyorsa doğaldır ki yine kibar bir dille yazılmış editöryel yazı ile yazı basılmayabilir. Bu durum Editör sorumluluğu ve dergi politikası doğrultusunda yapılabilecek bir işlemdir.

Ülkemizde ve Dünyada derleme yazılar

Derleme dergileri tüm dünyada ilgi gören, fazla okunan ve doğaldır ki etki değerleri yüksek dergilerdir. Daha fazla kitlelere ulaşırlar ve özellikle genç araştırmacılar için başvuru kaynağı deneyimliler için ise prestij dergileridir. Bu nedenle de derleme yazımı ile ilgili yazım ve değerlendirme stratejileri bulunur. Sürelî yayının kurumsallaşması, editöryel işlemlerin yansız, özenli ve denetimli şekilde ve şeffaf olarak yapılması söz edilen sürelî yayınların etkilerini daha da arttırmaktadır. Bunlara birde ayrıcalıksız uygulanan etik kurallar eklenince dergilerin derlemeye ilişkin kuralları ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde ise geleneksel dergi formatında çoğu dergide sadece bir derlemeye yer verilmesi, bunların ise çoğu kez davetli olmayan yazılar oluşları nedeniyle ve bazen de nitelik sorunları nedeniyle "derleme yazım" kuralları gelişmemiştir. Bu gelişim içinde Türk Tıp Dizininin de " araştırma yazılarına önem vermek " ve bir dönem veri tabanında derleme yazılarını dizinlememek gibi katkısının da olduğu bir gerçektir.

Tüm dünyada olabileceği gibi ülkemizde de basit yazılmış derlemeler, yetkin ve deneyimli olmayan yazarlarca yazılan derlemeler, asistan ve diğer yardımcıları yazdırılan derlemeler, konunun iyilerinden olmayan ve editörce yükseltmek istenilen yazarlara yazdırılan derlemeler, sadece kendi çalışmalarıyla oluşturulan derlemeler, sadece yakınlarını kaynak gösterme davranışı, rakip gördüğü kişi ve kurumları kaynak göstermeme, başka dilde yapılmış derlemeleri

çevirerek yazmak, akademik yaşamının daha başlangıç yıllarında çok sayıda derleme yazmış olmak, akademik yükseltme dosyasında büyük yüzdelerde derleme yayın yapmış olmak, akademik yükselme amaçlı da dahil çıkar ilişkisi ile derlemeler yazmak ve bunlara benzer olumsuz etik dışı davranışlar nedeniyle derleme yazılar belki de en fazla dikkat çeken yazılar olmalıdır. Tüm bu ve buna benzer etik dışılıkları engellemek veya yapılmışları ortaya çıkarmak ise başta editörler, danışmanlar ve okurlar olmak üzere herkesin sorumluluğundadır. Bu görev doğaldır ki tüm süreli yayın ve tipleri için de geçerlidir.

Kaynaklar: :

- 1- Gökçe Kutsal Y. Editör sorumluluğu. *İçinde: Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004. Ed. Yılmaz O. TÜBİTAK Matbaası, Ankara, 2004: 135-142*
- 2- Day R.A., *Bir tarama değerlendirme makalesi nasıl yazılır? İçinde Bilimsel makale nasıl yazılır, nasıl yayımlanır. (çeviri) Altay GA. TÜBİTAK Matbaası, Ankara, 2005 s 135-139.*
- 3- Hamuryudan V. *Tıbbi Makale Yazım Kuralları, Anadolu Kardiyoloji Dergisi, Eylül 2003, s. 199-202*
- 4- YILMAZ O :*Bilimsel Süreli Yayınlarımız ve Türk Tıp Dizini. İçinde:Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2004. Ed.Yılmaz O. Tübitak Matbaası. S.11-28, 2004.*
- 5- YILMAZ O :*Kan kaybeden sağlık bilimleri ulusal süreli yayıncılığımız ve Türk Tıp Dizini. İçinde:Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005. Ed. Yılmaz O.Tübitak. s 333-338, 2005*
- 6- WAME - www.wame.org
- 7- ICMJE - <http://www.icmje.org/index.html>
- 8- EASE www.ease.org.uk
- 9- CSE www.councilscienceeditors.org